

### Анотація

*Бехруз Х. Н.* Функціонування правових систем ісламських держав в епоху сучасних глобальних процесів. — Стаття.

У статті розглядається процес функціонування правових систем сучасних ісламських держав в умовах глобалізації. Особлива увага приділяється проблемі збереження їх самобутності, що генетично пов'язана з класичним ісламським правом.

*Ключові слова:* глобалізація, наднаціональне право, національна правова система, ісламсько-правова доктрина, ісламське право, правові системи сучасних ісламських держав.

### Summary

*Bekhruz H.* Functioning of law systems of Islamic States in the Age of globalistic Processes. — Article.

This article discusses the process of functioning law systems of modern Islamic states in the context of globalization. Particular attention is paid to problems of preserving their identity, that is genetically related to the classical Islamic law.

*Keywords:* globalization, supra-national law, national legal system, an Islamic legal doctrine, Islamic law, the legal systems of modern Islamic states.

УДК 341.21

*О. А. Делінський*

### МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА РОЗУМІННЯ

Питання міжнародної правосуб'єктності в цілому як і правосуб'єктності окремих категорій суб'єктів міжнародного права зокрема в різний час ставали предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів. При цьому динаміка зміни підходів до даної проблеми є прямим відображенням процесу деідеологізації вітчизняної науки.

Загальні теоретичні питання міжнародної правосуб'єктності і окремих суб'єктів міжнародного права висвітлювалися в роботах М. О. Баймуратова, К. А. Бекяшева, П. Н. Бірюкова, О. В. Буткевича, Г. М. Вельямінова, Г. Л. Задорожного, Н. Е. Захарової, Г. В. Ігнатенко, В. А. Карташкин, С. М. Кудряшова, І. І. Лукашука, Д. Б. Левіна, Л. А. Моджорян, Р. А. Мюллерсона, М. О. Нуделя, А. Н. Талалаєва Г. І. Тункина, Н. А. Ушакова, Д. І. Фельдмана, С. В. Черниченко, М. Ю. Черкеса, В. М. Шуршалова, та ін.

У західній науці міжнародного права існує досить широкий спектр поглядів з питання правосуб'єктності, що знайшло відображення в роботах таких авторів, як Дж. Американо, Д. Анцілогті, Е. Х. де Аречага, Я. Броунлі, Ф. Джессапа, Л. Дюгі, Х. Лаутерпахт, Л. Опенгейм, А. Фердросс та ін.

Незважаючи на те, що в роботах названих авторів висвітлювалися окремі аспекти даної теми, тим не менш вони не вирішують багато з тих проблем, які виникають у світлі змін, які відбулися і відбуваються у світі, кодифікації норм міжнародного права та практики його реалізації. Таким чином, недостат-

ня вивченість та її значимість для розвитку сучасного міжнародного права визначають необхідність проведення подальших досліджень у цій сфері.

Метою даної статті є аналіз природи і загальних властивостей поняття і сутності міжнародної правосуб'єктності, наявність і прояв якості міжнародної правосуб'єктності в окремих категорій суб'єктів міжнародного права. Дана мета зумовила постановку таких завдань:

- формулювання визначення міжнародної правосуб'єктності;
- вивчення місця міжнародної правосуб'єктності в системі міжнародного права;
- дослідження характерних ознак, особливостей, якості і меж міжнародної правосуб'єктності окремих категорій суб'єктів міжнародного права.

Регулюючий вплив міжнародного права проникає в такі сфери, які складала раніше виняткову компетенцію держави. Міжнародні господарські об'єднання і юридичні особи окремих держав, включаючи транснаціональні корпорації, індивід, все більше стикаються з міжнародним правом, удосконалюються форми та способи міжнародно-правового впливу на їх поведінку. Міжнародне право, з вимогами і дозволами якого не тільки держави, але і окремі особи погоджують свою поведінку, стає таким же звичним і необхідним атрибутом повсякденного життя, як і інші соціальні регулятори.

Всі ці нові тенденції мають потребу в теоретичному осмисленні та обґрунтуванні. Необхідно розкрити і пояснити природу та механізм зазначених явищ міжнародно-правового життя. Центральне місце в цьому процесі займає категорія міжнародної правосуб'єктності.

Поняття правосуб'єктності в самому загальному її значенні обумовлює здатність тих або інших суб'єктів брати участь у правових відносинах, а також включає обсяг прав і обов'язків, обумовлених цією здатністю. Реальний зміст правосуб'єктності набуває в тій галузі права, де вона застосовується. На наш погляд, до критеріїв оцінки міжнародної правосуб'єктності варто віднести не тільки наявність у суб'єкта прав і обов'язків, але і його здатності здійснювати їх на практиці й нести за них міжнародно-правову відповідальність.

Слід зазначити, що у вітчизняній літературі по міжнародному праву не проводиться різниця між міжнародними відносинами та міжнародними правовідносинами. Однак різниця між ними очевидна, тому що правовідносини передбачають обов'язкову юридичну сторону. Під міжнародними правовідносинами розуміють відносини держави з державою, держави з міжнародною міждержавною організацією та двох міжнародних міждержавних організацій. Таке визначення лише констатує уже визнані суб'єкти права, але не містять підходів до розуміння суті міжнародних правовідносин.

На думку вітчизняних юристів, щоб стати суб'єктом правовідносин, треба мати певну правоздатність і дієздатність, а також не можна бути суб'єктом правовідносин, не будучи суб'єктом права. З такою концепцією, як відзначає С. М. Кудряшов, можна погодитися лише стосовно національного права [1, 58].

Система міжнародного права має свої відмінності та особливості, і неприпустимо автоматичне застосування до неї категорій загальної теорії права. На-

самперед, необхідно дати визначення міжнародних правовідносин. С. М. Кудряшов пропонує вважати під міжнародними правовідносинами взаємодію двох або декількох суб'єктів, у ході якої виникають міжнародні права та обов'язки і, у випадку їхнього порушення, настає відповідальність [1, 60]. При такому визначенні підкреслюється, що критерієм міжнародних правовідносин повинне вважатися виникнення міжнародних прав і обов'язків, а не належність учасників до суб'єктів міжнародного права.

Під міжнародною правоздатністю, на наш погляд, можна розуміти володіння суб'єктом міжнародними правами та обов'язками, а під міжнародною дієздатністю — здатність їх реалізовувати на практиці і відповідати за здійснення протиправних дій. Можна припустити, що якщо за суб'єктом не визнається міжнародна правосуб'єктність, то він не дієздатний.

Говорячи про цивілістичну концепцію, необхідно відзначити, що не можна бути суб'єктом правовідносин, не будучи дієздатним, тобто можна зробити висновок, що вона не може бути застосовна до міжнародних правовідносин. У міжнародному праві не можна заборонити особі опинитися суб'єктом певних правовідносин. Наприклад, положення поранених і хворих у діючих арміях, військовополонених, цивільного населення під час війни, жертв міжнародних збройних конфліктів, біженців, дітей регламентується міжнародними конвенціями. Тим самим у всіх зазначених випадках у індивідів і воюючих держав виникають міжнародні права й обов'язки та у випадку їхнього невиконання настає відповідальність. Зокрема, індивід одержує право користуватися «міжнародним режимом» у зоні конфлікту та правом звертатися в міжнародний орган правосуддя у випадку порушення своїх прав. У свою чергу, держава, яка воює, зобов'язана дотримуватися відповідних міжнародних норм. Можна погодитися із твердженням про те, що факт звернення індивіда в Міжнародний суд ще не є доказом придбання їм міжнародної правосуб'єктності. Однак у ході такого звернення, безсумнівно, виникають конкретні міжнародні правовідносини. Висловлювана думка про те, що факт звернення індивіда в Міжнародний суд свідчить тільки про наявність згоди держав на такий доступ, викликає великі сумніви. Як контраргумент можна навести те, що створення міжнародних міждержавних організацій і наділення їх міжнародними правами та обов'язками також відбувається на підставі договору між державами. Однак той факт, що держави — учасники міжнародної міждержавної організації можуть ухвалити рішення щодо припинення її діяльності, не ставить під сумнів її міжнародну правосуб'єктність. Уявляється очевидним, що характерною ознакою будь-яких правовідносин як у національному, так і в міжнародному праві є виникнення взаємних зобов'язань між його суб'єктами. У всіх перерахованих вище прикладах такі взаємні зобов'язання суб'єктів, безумовно, виникали.

Існуючі на пострадянському просторі в юридичній науці підходи до визначення поняття «суб'єкт міжнародного права» можна умовно розділити на дві великі групи залежно від того, чи визначається суб'єкт міжнародного права через якесь обов'язкове коло прав і обов'язків або розглядається як носій будь-яких прав і обов'язків по міжнародному праву, незалежно від їх конкретного

переліку. Іншими словами, що виступає критерієм міжнародної правосуб'єктності — здатність мати якісь особливі права та обов'язки або здатність мати права та обов'язки як така.

Спільне для прихильників першої точки зору полягає в тому, що про наявність міжнародної правосуб'єктності свідчить не просто здатність особи підпорядковуватися регулюючому впливу міжнародного права, мати міжнародні права і мати обов'язки, брати участь у міжнародних правовідносинах, а наявність в особі не будь-яких, а строго визначених прав і обов'язків, які виражають специфіку суб'єкта міжнародного права.

Одні автори (наприклад, Л. А. Моджорян, В. М. Шуршалов, Г. Л. Задорожний і ін.) як обов'язкову ознаку виділяють суверенітет, або, інакше кажучи, наявність у особи суверенних прав і обов'язків. Інші автори (наприклад, Д. Б. Левін, І. І. Лукашук, М. О. Нудель, А. Н. Талалаев і ін.), нерідко навіть декларуючи при визначенні суб'єкта міжнародного права прихильність положенням загальної теорії права, проте, виділяють ті або інші обов'язкові «елементи» або «ознаки» міжнародної правосуб'єктності, які є не що інше, як ті ж самі суб'єктивні права і обов'язки. Цими ознаками найчастіше виступають або право брати участь у створенні норм міжнародного права, або такі права, які наділяють особу якостями взаємної невідповідності, незалежності в міжнародному спілкуванні.

На наш погляд, не можна змішувати правосуб'єктність як загальну абстрактну передумову правоволодіння та суб'єктивні права, які на її основі виникають. Ці категорії співвідносяться як причина та слідство, як можливість і дійсність. Не можна ототожнювати правосуб'єктність як властивість особи, яка виражається в її здатності мати права, і самі ці права, носієм яких особа саме є в силу цієї властивості. Невірно також визначати правосуб'єктність через яку-небудь суму прав, перелік прав, коло прав. Якість правосуб'єктності не можна зв'язувати з яким-небудь «обов'язковим набором» прав, наявність або відсутність якого свідчила б про наявність або відсутність правосуб'єктності. Особі досить мати яке-небудь одне право або який-небудь один обов'язок, щоб зробити висновок про його правосуб'єктність. Тому що правосуб'єктність — це потенційна, абстрактна можливість мати права, а не самі ці права або їх «обов'язковий мінімум». Зміст правоздатності в кожного суб'єкта може бути різним, але сама правоздатність в усіх однакова. Як певна якість юридична властивість вона взагалі не піддається кількісному виміру. Суб'єктів права не можна порівнювати або класифікувати по їх правосуб'єктності. Це можна робити тільки відносно її змісту або кола прав і обов'язків.

Суб'єктивне право — не основа, а слідство правосуб'єктності. Особа має міжнародну правосуб'єктність не тому, що вона здатна брати участь у правотворчості, а вона здатна брати участь у міжнародній правотворчості тому, що має міжнародну правосуб'єктність.

Право укладати міжнародні договори — лише прояв, нехай у багатьох випадках дуже важливий, але всього лише прояв міжнародної правосуб'єктності, а не її основа. Якщо особа має право брати участь у виробленні норм міжнарод-

ного права, ми із упевненістю можемо укласти, що перед нами — суб'єкт міжнародного права, однак це не означає, що неодмінно будь-який суб'єкт міжнародного права повинен бути здатен створювати міжнародне право.

Необхідно розрізняти ознаки, загальні для всієї категорії осіб і які відокремлюють дану категорію як суб'єктів права певної системи (галузі), і ознаки, які дозволяють класифікувати суб'єктів права по їхніх видах у рамках категорії. Загальна ознака для всіх суб'єктів міжнародного права здатність підпорядковуватися регулюючому впливу міжнародного права, здатність брати участь у міжнародних правовідносинах, здатність мати міжнародні права та обов'язки — тобто міжнародна правосуб'єктність. Саме ця властивість є критерієм для визначення суб'єкта міжнародного права. Конкретні ж міжнародні права і обов'язки (зміст правосуб'єктності) — критерій для класифікації самих суб'єктів міжнародного права.

Точно також як суверенні права і обов'язки виступають критерієм для виділення основних і неосновних суб'єктів міжнародного права, первинних і похідних, єдине значення правотворчих суб'єктивних прав, як відзначає Я. С. Кожеуров, повинне полягати в тому, щоб служити підставою для розмежування правотворючих і правореалізуючих суб'єктів міжнародного права (точніше, правотворючих і одночасно правореалізуючих суб'єктів і тільки правореалізуючих) [2, 492].

Різняться у деяких деталях, у самому загальному виді зміст другої точки зору стосовно поняття суб'єкта міжнародного права полягає в тім, що не робиться принципових розходжень між поняттям суб'єкта міжнародного права й поняттям суб'єкта права взагалі (М. О. Ушаков, С. В. Черніченко, Г. В. Ігнатенко, Н. В. Захарова, К. О. Бекашев, Г. М. Вельямінов і ін.). Загальнотеоретичні конструкції повною мірою поширюються на міжнародне право.

Безумовно, індивід і держава — явища неоднорядкові. Лише завдяки нормотворчим зусиллям других перші здатні здобувати той або інший міжнародно-правовий статус. Фізична особа не в змозі створювати своїми діями норми міжнародного права. Однак, як показує практика, безпосереднім адресатом деяких з таких норм, а отже, і суб'єктом міжнародних правовідносин вона, безсумнівно, є. Відсутність при цьому в індивіда нормотворчих функцій свідчить лише про його специфічність як суб'єкта права, а не про те, що в нього немає і не може бути міжнародної правосуб'єктності. «У науки міжнародного права, — цілком справедливо відзначає Н. В. Захарова, — немає підстав відмовлятися від загальноприйнятого визначення категорії “суб'єкт права”, що служить для позначення тих, до кого звернене право, на кого розповсюджуються його норми». Варто визнати правильним також те її зауваження, що «якість правосуб'єктності особа здобуває поза залежністю від величини кола правовідносин, у яких воно бере участь або може брати участь. Досить наявності одних таких правовідносин, щоб набути якість правосуб'єктності» [3, 114].

Що стосуються індивіда, то на сьогодні понад сотні універсальних і регіональних міжнародних договорів, а ще більше двосторонніх міжнародних угод визнають і закріплюють за індивідами міжнародні права. Серед них такі авто-

ритетні міжнародні договори, як Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р. і два Додаткових протоколи до них від 8 червня 1977 р., Міжнародний білль про права людини, конвенції про скасування рабства, про попередження злочину геноциду, про політичні права жінок, численні конвенції, схвалені МОП, та багато інших. У багатьох з таких міжнародних договорів прямо зафіксовано, що «кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності» [ст. 6 Загальної декларації прав людини 1948 р., ст. 16 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р., ст. 23 Конвенції СНД про права й основні свободи людини 1995 р. та ін.]. Зрозуміло, що тут мова йде не про внутрішньодержавну правосуб'єктність людини, оскільки закріплення подібних положень належить до сфери національного законодавства.

Нерідко противники міжнародно-правової суб'єктності індивіда вимагають дотримуватися таких критеріїв, які не передбачені ні міжнародними договорами, ні авторитетними рішеннями міжнародних судів. Так, у Консультативному висновку Міжнародного суду ООН від 11 квітня 1949 р. у справі «Відшкодування збитків, понесених на службі ООН» Суд досить чітко визначив, кого слід вважати суб'єктом міжнародного права: «Бути суб'єктом міжнародного права — значить мати здатність володіти міжнародними правами і обов'язками, а також спроможність підтримувати ці права зверненнями, заявами у міжнародні судові інстанції» [4, 178].

Застереження про звернення в міжнародні судові інституції противники міжнародної правосуб'єктності фізичної особи завжди вважали наріжним каменем в обґрунтуванні їх позиції. Як тільки держави зняли заборону на такі звернення, вони почали висувати нові критерії: «Брати участь у створенні норм міжнародного права і... мати повноваження по забезпеченню виконання норм міжнародного права» [5, 166]. Під забезпеченням виконання норм міжнародного права вони розуміють як здатність виконувати обов'язки і нести відповідальність, так і мати право звернення з позовом до держави у міжнародні установи. Якщо виходити з критерію «брати участь у створенні норм міжнародного права», то майже половина держав (і не тільки малих, невизнаних чи залежних) і міжнародних організацій випадає з кола суб'єктів міжнародного права, оскільки вони мало беруть участь у міжнародній правотворчості. Разом з тим не можна категорично заявляти, що фізичні особи зовсім відсторонені від міжнародної правотворчості. Деякі вчені вважають, що «твердження про те, що індивіди не беруть участі у виробленні міжнародного права, не можна визнати абсолютним» [6, 93]. Зокрема, вони називають вплив доктрин на вироблення норм міжнародного права, розробку вченими проектів конвенцій (наприклад, Конвенції про права дитини) для обговорення і утвердження в рамках ООН тощо.

Не може викликати особливих заперечень питання щодо здатності індивідів нести обов'язки і відповідальність з виконання норм міжнародного права. Після проголошення вироку Міжнародним воєнним трибуналом у Нюрнберзі: «Злочини проти міжнародного права здійснюються людьми, а не абстрактними ут-

вореннями, і лише шляхом покарання індивідів, які здійснюють такі злочини, приписи міжнародного права можуть бути примусово здійснені» [7, 368], яких-небудь серйозних заперечень з цього приводу ні в науці міжнародного права, ні на практиці не висловлювалось.

Остаточно були усунуті будь-які сумніви з такого питання, коли було створено Міжнародний кримінальний суд і встановлено, що він діятиме на постійній основі, доповнюватиме національні кримінальні юрисдикції, здійснюватиме власну юрисдикцію над особами, які вчинили найбільш серйозні злочини міжнародного значення (ст. 1). Статут Суду закріплює його юрисдикцію над фізичними особами і визначає, що «особи, які скоїли злочин в межах юрисдикції Суду, нестимуть індивідуальну відповідальність і підлягають покаранню відповідно до цього Статуту» (ст. 25); дає широкий перелік злочинів, які мають кваліфікуватися як геноцид чи злочини проти людяності, військові злочини або агресія (ст. ст. 5–8).

Нарешті щодо заперечення права фізичної особи звертатися в міжнародні судові установи з метою забезпечення виконання їхніх прав міжнародного характеру («Європейська конвенція про захист прав людини не передбачає права індивіда на звернення до Суду» [8, 652], «у судовій практиці держав завжди існувало правило, згідно з яким міжнародне право безпосередньо створює права і обов'язки для держав, а не для фізичних і юридичних осіб» [9, 36] і т. п.).

На доказ неправильності цього твердження можливо навести кілька фрагментів з джерел міжнародного права і кілька положень з міжнародних судових рішень, не слід забувати також, що і національне законодавство надає таке право особам майже безперешкодно: наприклад, ст. 55 Конституції України. У ст. 1 Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права закріплено, що «держава... визнає компетенцію Комітету про права людини приймати і розглядати повідомлення від підпадаючих під його юрисдикцію осіб, які твердять, що вони є жертвами порушень даною державою — учасницею якогось із прав, викладених у Пакті», а у ст. 2 цього ж Протоколу зазначено про право «особи... подавати на розгляд Комітету письмові повідомлення» [10, 58–59]; «кожна особа чи група осіб чи будь-яка неурядова організація законодавчо визнана в одній чи більше держав — членів Організації може подавати заяву в Міжамериканську комісію з прав людини, з викладом звинувачень або скарг про порушення Конвенції державою — її стороною» (ст. 44 Американської конвенції з прав людини, 1969 р.) [11, 62]; «Європейський суд з прав людини може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або у Протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права» — ст. 34 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [12, 57]; та ін.

Стосовно міжнародних судових рішень можливо навести рішення Суду Європейського Союзу, у справі «Ван Генд і Лус проти Нідерландів» він зазначив:

«Співтовариство констатує новий правовий порядок у міжнародному праві, за яким переваги держав щодо їх суверенних прав обмежуються і суб'єктами визнаються не лише держави, а й громадяни» [13, 1]. Практика Європейського суду з прав людини не лише визнає фізичну особу суб'єктом міжнародного права, а й дає чітку відповідь на всі заперечення, що їх висувують противники такої правосуб'єктності [14, 51].

Викладене вище дозволяє дійти висновку про необхідність перегляду традиційного для пострадянської міжнародно-правової доктрини визначення суб'єкта міжнародного права, в основу якого покладені ознаки самостійності й незалежності носіїв міжнародної правосуб'єктності, а також їхня здатність брати участь у міжнародному нормотворчому процесі. Усілякої підтримки у зв'язку із цим заслуговує точка зору Г. В. Ігнатенко, який призиває «звільнити розуміння суб'єкта міжнародного права від надмірних умов, виражених у вимозі особливого, повністю самостійного міжнародно-правового статусу й здатності до рівноправної участі в створенні норм і до незалежному, вільному від будь-якої юрисдикції їхньому здійсненню» [15, 46].

На наш погляд, відповідно до сучасного трактування предмета міжнародно-правового регулювання, більше близьким до дійсності уявляється визначення суб'єкта міжнародного права як учасника міжнародних відносин, який володіє правами й обов'язками, безпосередньо наданими або покладеними на нього міжнародно-правовими нормами. При цьому традиційний підрозділ суб'єктів на первинні й похідні необхідно доповнити їхнім розмежуванням на суб'єкти, наділені нормотворчою функцією, і суб'єкти, які нею не володіють.

До числа останнього різновиду суб'єктів міжнародного права, крім фізичних осіб, можуть бути також віднесені міжнародні неурядові організації, міжнародні господарські об'єднання і юридичні особи окремих держав (включаючи ТНК), яким міжнародно-правовими нормами безпосередньо надані права або на які покладені обов'язки, які мають юридично значимий зміст та визнані державами офіційні наслідки їхнього здійснення.

Отже, можна сказати, що суб'єкт міжнародного права — це особа, яка здатна в силу норм міжнародного права підпорядковуватися його регулюючому впливу, що виражається в здатності особи мати міжнародні суб'єктивні права та нести міжнародні суб'єктивні обов'язки, що одночасно означає і здатність здійснювати їх на практиці та нести за них міжнародно-правову відповідальність.

### *Література*

1. Кудряшов С. М. Новые тенденции развития права международной правосубъектности // Право и политика. — 2000. — № 1. — С. 54–65.
2. Кожеуров Я. С. О международной правосубъектности индивида // Научные труды Московской государственной юридической академии. — М. : Lex Russica, 2004. — № 2. — С. 489–513.
3. Захарова Н. В. Индивид — субъект международного права // Советское государство и право. 1989. — № 11. — С. 114.
4. ICJ. Reports. 11 april 1949. Advisory Opinion «Réparation for injures suffered in the Service of the United Nations». — P. 174–220.



5. Бекашев К. А. К вопросу о международной правосубъектности индивида // Международное публичное право. — М., 2004. — 928 с.
6. Блищенко И. П. Мировая политика и международное право / И. П. Блищенко, М. М. Солнцева. — М., 1991. — 158 с.
7. Нюрнбергский процесс над главными немецкими военными преступниками : сб. материалов. Т. 1. — М., 1957. — 800 с.
8. Черниченко С. В. Очерки по философии и международному праву / С. В. Черниченко. — М., 2009. — 766 с.
9. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть / И. И. Лукашук. — М., 2008. — 432 с.
10. Права людини. Міжнародні договори України. Декларації, документи. — К., 1992. — 200 с.
11. Encyclopedia of Human Rights. — Washington : Taylor and Francis, 1996. — XLI. — 1715 p.
12. Збірка документів Ради Європи, ратифікованих Україною. — К., 2006. — 496 с.
13. Case 26/62. Van Gend en Loos v. Nederlands Administratie der Belastingen (1963) European Court of Justice 1. — P. 1.
14. Буткевич В. Г. Генеза доктрини міжнародної правосуб'єктності індивіда // Право України. — 2010. — № 2. — С. 44–54.
15. Международное право : учеб. для вузов / отв. ред. Г. В. Игнатенко и О. И. Тиунов. — М. : НОРМА, 2002. — 446 с.

### Анотація

*Делинський О. А.* Міжнародна правосуб'єктність: концептуальні підходи до визначення та розуміння. — Стаття.

Стаття присвячена аналізу природи і загальних властивостей поняття і сутності міжнародної правосуб'єктності. На наш погляд, відповідно до сучасного трактування предмета міжнародно-правового регулювання, більше близьким до дійсності уявляється визначення суб'єкта міжнародного права як учасника міжнародних відносин, який володіє правами та обов'язками, безпосередньо наданими або покладеними на нього міжнародно-правовими нормами.

*Ключові слова:* міжнародна правосуб'єктність, суб'єкти міжнародного права, права і обов'язки, міжнародно-правова відповідальність, міжнародні договори, індивід і держава, норми міжнародного права, міжнародні судові інституції.

### Аннотация

*Делинский А. А.* Международная правосубъектность: концептуальные подходы. — Статья.

Статья посвящена анализу природы и общих свойств, понятия и сущности международной правосубъектности. На наш взгляд, согласно современной трактовке предмета международно-правового регулирования, более близким к действительности представляется определение субъекта международного права как участника международных отношений, который обладает правами и обязанностями, непосредственно предоставленными или возложенными на него международно-правовыми нормами.

*Ключевые слова:* международная правосубъектность, субъекты международного права, права и обязанности, международно-правовая ответственность, международные договоры, индивид и государство, нормы международного права, международные судебные институты.

### Summary

*Delinsky A. A.* International personality: conceptual approaches. — Article.

This article analyzes the nature and general features of the concept and the nature of international legal personality. In our opinion, according to modern interpretation of the subject of international regulation, definition of the subject of international law as a participant in international relations which has rights and duties that are directly provided or imposed on it by international legal norms, is closer to reality.

*Keywords:* international legal personality, the subjects of international law, rights and responsibilities, the international legal responsibility, international treaties, the individual and the state, international law, international judicial institutions.